

STORIL BI, ČE BI ZMOGEL, A VČASIH PREPROSTO NE GRE

Dispraksija

mag. Katarina Kesič Dimic, prof. def.

(objavljeno v reviji Viva, marec 2004)

Dispraksija, ki povzroča težave na področju gibanja, koordinacije, organizacije in pri predelovanju senzornih informacij, je skrita motnja, ki lahko otroka vodi v številne učne in socializacijske težave. Kljub primernim tehnikam učenja, spodbudnem okolju in načeloma povprečnim intelektualnim sposobnostim, imajo otroci z dispraksijo velike težave pri gibanju in učenju. Po zadnjih raziskavah prizadane trikrat do štirikrat več dečkov kot deklic in ne izzveni s starostjo. Pri vsakem posamezniku se pokaže v drugačni obliki in jakosti.

V normalnih okoliščinah se tak otrok na prvi pogled ne razlikuje dosti od svojih sovrstnikov, vse dokler ne napoči čas za osvajanje novih (predvsem gibalnih) veščin.

VZROKI

Razvojna dispraksija se pojavi ob rojstvu ali v zgodnjem razvoju otroka in vpliva na njegov normalen razvoj. O pravih vzrokih je kljub številnim raziskavam še vedno zelo malo znanega in dokazanega.

Gre za napako pri razvoju nevronov v možganih. Zaradi tega možgani potrebujejo dalj časa za predelavo informacij in obstaja večja možnost, da izgubijo že oblikovan odziv/odgovor na določen dražljaj, zato se nanj ne odzovejo ustrezno oziroma se včasih sploh ne.

Nagnjenje k dispraksiji je lahko tudi podedovano.

PREPOZNAVNI ZNAKI

Znaki so opazni že zelo zgodaj v razvoju. Dojenčki so navadno takoj po rojstvu nemirnejši, razdražljivi in jokavi ter imajo opazne težave pri hranjenju. Z zamudo dosega razvojne mejnike (npr. pri osmih mesecih starosti še ne sedijo samostojno). Preden shodijo, se veliko plazijo po kolenih. Izogibajo se igram in dejavnostim, ki zahtevajo dobre enoročne spretnosti.

Prepoznavni znaki med 3. in 5. letom:

- Visok nivo motorične aktivnosti; nihanje in topotanje z nogami med sedenjem, ropotanje po mizi in vrtenje na stolu – nezmožen sedeti pri miru.
- Pogosto kričanje in cviljenje.
- Pogosti napadi trme.
- Zaletavanje v objekte in padanje čez njih (omare, stoli, čevlji,...).
- Ploskanje z rokami med tekom.
- Težave pri učenju vožnje s kolesom.
- Pomankanje občutka za nevarnost (npr. skakanje z visoke višine).
- Težave pri uporabi jedilnega pribora; raje je z rokami, poliva pijačo.
- Izogibanje igranju s kockami.
- Slabo razvita fina motorika – težave pri držanju pisala in striženju. Risbice so lahko preetročje.
- Pomankanje domišljajske in ustvarjalne igre.
- Izoliranost s strani vrstnikov.
- Dominantnost roke se ne ustali (ves čas menja rabo leve in desne roke, tudi pri istih dejavnostih).
- Občutljivost na dotike in nove zvoke.
- Težave pri odzivanju in razumevanju.
- Omejena pozornost; večina nalog ostane nedokončanih.
- Odklanjanje obližev in obvez.
- Odklanjanje česanja, striženja nohtov in las.

Prepoznavni znaki med 6. in 8. letom:

- Težave pri prilagajanju na pravila v šoli.
- Velike težave pri športni vzgoji.
- Počasnost pri oblačenju/slačenju. Ne zna zavezati vezalk.
- Težko berljiv rokopis.
- Risbe so na nižjem razvojnem nivoju.
- Omejena pozornost in slabe veščine poslušanja.
- Uporaba jezika ni vedno slovnično ustrezna.

- Nezmožnost zapomniti si več kot dve do tri navodila naenkrat.
- Počasnost pri šolskem delu.
- Nemirnost.
- Mahanje z rokami oz. ploskanje ob razburjenosti.
- Hitra razdražljivost in čustvena občutljivost.
- Težave pri sočasni uporabi vilice in noža.
- Težave pri navezovanju stikov z vrstniki.
- Težave s spanjem – nespečnost, nočne more.

Prepoznavni znaki po 8. letu:

Nekatere od prej naštetih težav se še vedno pojavljajo v tem obdobju.

- Nerodnost, gibalna okornost.
- Težave pri izbiri dominantne roke.
- Težave pri lovljenju in metanju žoge. Težave pri skakanju, preskakovanju, stanju na eni nogi.
- Slabši kratkoročen spomin – pozabijo zahteve in naloge prejšnjega dne.
- Slaba orientacija na lastnem telesu. Slabša prostorska orientacija.
- Težave pri branju in pisanju - težko čitljiv rokopis, počasen pri pisanju.
- Težave pri odgovarjanju na preprosta vprašanja, kljub poznavanju odgovora.
- Težave pri izražanju - težave pri priklicu besed, slabše komunikacijske veščine.
- Fobije in obsesivna vedenja.
- Nepotrpežljivost.
- Motenje pouka.
- Težave pri prepisovanju besedila s table ali iz knjige.
- Težave pri organizaciji in načrtovanju.
- Težave pri sledenju in upoštevanju navodil.
- Čustvena nedozorelost, težave pri vključevanju v socialno okolje.

Zavedati se moramo, da se vsi naštetni znaki ne pojavijo pri enem samemu otroku in da veliko težav otrok sčasoma preraste. Lahko pa se tudi sreča z dodatnimi, še težjimi

težavami. Samo posamezna težava s seznama še ne pomeni, da ima naš otrok dispraksijo, smo pa bolj pozorni in natančneje razvijamo tisto področje.

Otroci z dispraksijo se pogosto z odraslimi razumejo veliko bolje kot z vrstniki. Ker se tega dobro zavedajo, se vrstnikom še bolj izogibajo in tako lahko zaidejo v začaran krog. Kljub povprečnim intelektualnim sposobnostim se pogosto vedejo preotročje.

KAJ LAHKO STORIJO STARŠI?

Branje strokovne literature in pogovor s strokovnjaki ter s starši otrok s podobnimi težavami lahko staršem prinese globlje razumevanje. Ker se otrok od otroka razlikuje in vsak starš svojega pozna najboljše, je tu le nekaj drobnih napotkov.

- Potrpežljivost in razumevanje sta že pol poti do zmage.
- Pogovor o pričakovanjih staršev in otroka.
- Striktno upoštevanje dogovorjenih pravil, predvsem s strani vseh starejših – vzor.
- Enostavna in umirjena razlaga navodil.
- Neprimerno vedenje ustavimo takoj, mirno in z razumevanjem.
- Umaknite moteče dejavnike med učenjem in pisanjem naloge.
- Zapomnite si: naredil bi, če bi lahko, a včasih preprosto ne more. Ni len.

KAJ LAHKO STORI UČITELJ?

- Pusti več časa za reševanje.
- Prilagodi (zmanjša) količino nalog.
- Stalno nežno opominja.
- Sodeluje s starši, ker le-ti najboljše poznajo svojega otroka.
- Razdeli nalogo na več manjših poenot.
- Daje posamezna navodila.
- Stalno preverja otrokovo razumevanje.
- Dobro pozna otrokovo motnjo in jo skuša razumeti.

KAKO DISPRAKSIJO RAZLOŽIMO OTROKU

V glavi imamo možgane, ki so sestavljeni iz nešteti malih povezav, podobno kot se prepletajo ceste, železnice in reke na zemljevidu. Možgani se s pomočjo teh povezav povezujejo s celotnim telesom. Pri osebi z dispraksijo nekatere od teh povezav ne obratujejo popolnoma pravilno – nekaj železniških prog je zaprtih in vlak ne more naprej. To pomeni, da telo težje razumeva ukaze za izvajanje dejavnosti iz možgan. Ker določene ukaze telo sprejema težje oziroma počasneje, ima tak posameznik lahko težave pri učenju novih stvari, pisanju, jasnemu izražanju, oblačenju, hitremu razmišljanju, pri športu, organiziranju in pozornemu sledenju. Vendar vse to še ne pomeni, da je tak otrok neumen. Veliko ljudi z dispraksijo je nadpovprečno bistrih. To pomeni le, da bo potreboval več časa za učenje novih stvari in zapomnenje stvari, ki so že naučene.

MOTNJE POVEZANE Z DISPRAKSIJO

Ker gre pri dispraksiji za pomankanje organizacije pri gibanju, se pogosto povezuje s težavami pri jeziku, zaznavanju in mišljenju. Veliko otrok, ki imajo dispraksijo, ima tudi disleksijo – motnje pri branju in pisanju (po zadnjih študijah celo 50%). Pojavljajo se tudi nemirnost, kratkotrajna pozornost (ADD in ADHD sindrom), težave pri razumevanju matematičnih konceptov (diskalkulija), preobčutljivost na dražljaje, govorne in jezikovne težave. Veliko oseb z dispraksijo ima pogosto nizko samopodobo ter težave s čustvovanjem in vedenjem.

DEJSTVA O DISPRAKSIJI

- Dispraksija prizadane vsakega posameznika na drugačen način.
- Pojavlja se tri do štirikrat pogosteje pri dečkih kot pri deklicah.
- S starostjo ne izzveni.
- Je skrita motnja. Posameznik z dispraksijo izgleda kot vsi ostali, le da ima več težav pri izvajanju nekaterih nalog in dejavnosti.